

AGREGA

Agregaları kısaca betonda kullanıma uygun taneli mineral malzeme olarak tanımlayabiliriz. Agregalar, doğal, yapay veya daha önce yapıda kullanılmış malzemelerden tekrar kazanım yoluyla elde edilmiş olabilir.

Yapı betonlarında genellikle 63 mm'yi geçmezler.

Beton yapımında kullanılan çeşitli agregalardan bazı örnekler şunlardır: Kum, çakıl, kırma taş, yüksek fırın cürufu, pişmiş kil, bims, genleştirilmiş perlit ve uçucu külün pişirilmesiyle elde edilen uçucu kül agregası.

Tuvenan Agregası : Derelerden çıkarılan kum – çakıl karışımı malzemedir.

Mıcır : Kırmataştan elde edilen agregalardır. Taşunu (Filler) 0.25 mm kare gözlü elekten geçen malzemedir.

İri Agregası : 4 mm kare gözlü elek üzerinde kalan agregalardır.

İnce Agregası : 4 mm kare gözlü elekten geçen agregalardır.

TUVENAN AGREGA

prEN 12620: 2000'e uygun tuvenan agregası, sadece C 12 / 15 veya daha düşük basınç dayanım sınıfındaki betonlarda kullanılabilir.

GERİ KAZANILMIŞ AGREGA

Yıkama suyundan veya taze betondan geri kazanılarak elde edilen agregası da beton agregası olarak kullanılabilir.

Tane sınıflarına ayrılmamış haldeki geri kazanılmış agregası, toplam agreganın %5'inden daha fazla miktarda kullanılmamalıdır. Geri kazanılmış agreganın toplam agreganın %5'inden daha fazla miktarda kullanılabilmesi için, bu agreganın asıl agregası ile aynı tipte olması, iri ve ince agregası olmak üzere en az iki tane sınıfa ayrılmış olması ve prEN 12620: 2000'e uygun olması gereklidir.

NORMAL AGREGA

EN 1097 – 6'ya uygun olarak tayin edilen etüv kurusu tane yoğunluğu 2000 kg / m³ - 3000 kg / m³ arasında olan agregası.

HAFİF AGREGA

En 1097 – 6'ya uygun olarak tayin edilen etüv kurusu tane yoğunluğu ≤ 2000 kg/m³ veya EN 1097 – 3'e uygun olarak tayin edilen etüv kurusu yığın (boşluklu) yoğunluğu ≤ 1200 kg/m³ olan mineral esaslı agregası.

AĞIR AGREGA

EN 1097 – 6'ya uygun olarak tayin edilen etüv kurusu tane yoğunluğu ≥ 3000 kg/m³ olan agregası.

Betonda kullanılacak agreganın en büyük tane büyüklüğü, kalıp genişliğinin 1/5'inden, döşeme kalınlığının 1/3'ünden, iki donatı çubuğunun arasındaki uzaklığının 3/4 'ünden ve beton örtüsünden büyük olamaz.

TANE BOYUTUNUN EN BÜYÜK DEĞERLERİ

Yapının Cinsi	Maksimum tane boyutu (Dmaks) (mm)
Betonarme	16 – 32
Yol ve Hava meydanları	32 – 90
Barajlar	90 – 250

Tablo 8

DOĞAL AGREGALARIN ORTALAMA BİRİM AĞIRLIKLARI

		BİRİM AĞIRLIK , t / m ³	

MALZEME	NEM	GEVŞEK	SIKIŞMIŞ
Kum	Kuru	1.52	1.68
	Nemli	1.44	---
Çakıl	Kuru veya nemli	1.53 – 1.59	1.65 – 1.74
Karışık Agrega	Kuru	---	1.88
	Nemli	1.72	---
Kırma taş	Kuru veya nemli	1.46 – 1.59	1.52 – 1.67

Tablo 9

Kusurlu Tane: Agrega tanesinin en büyük boyutunun en küçük boyutuna oranı 3'ten büyük agrega taneleri kusurlu tane sınıfına girer. Kusurlu tane oranı % 50 den çok olmamalıdır. Ancak hazır betonda kullanılacak agregadaki kusurlu tane oranı % 15'i geçmemesinde fayda vardır.

VIII. LOS ANGELES DENEY KOŞULLARI

ELEK GÖZ BOYUTLARI	A	B	C	D
31,5 – 22,4 m / m arası	% 25	---	---	---
22,4 – 16 m / m arası	% 25	---	---	---
16 – 11,2 m / m arası	% 25	% 50	---	---
11,2 – 8 m / m arası	% 25	% 50	---	---
8 – 5,6 m / m arası	---	---	% 50	---
5,6 – 4 m / m arası	---	---	% 50	---
4 – 2 m / m arası	---	---	---	% 100
Agrega miktarı: P kg	5	5	5	5
Font küre adedi	12	11	8	6

Tablo 10

Basınç dayanımının 1000 kgf/ cm² den az olması halinde, kuşku durumlarında veya yapay agregalarda aşınmaya dayanıklılık deneyleri sonuçlarına bakılır. Bilyalı tamburla yapılan aşınmaya dayanıklılık tayini deneyinde 100 dönüş sonunda ağırlıkça % 10'dan, 500 dönüş sonunda % 50'den az, darbe ile aşınmaya maruz beton yapımında kullanılacak agregalar için % 30'dan, diğer agregalar için % 45'den az kayıp bulunmuş ise agrega yeterli olarak kabul edilir.

Agregaların basınç dayanımı en az 1000 kg / cm² olmalıdır. Ancak hazır betonda bu dayanım en az 1500 kg / cm² olacak şekilde düşünülmelidir.

Taşların basınç dayanımı:

Granit 2000 kg / cm²

Kalker 1600 kg / cm²

Kuartz 3300 kg / cm²

Kalker kökenli agregaların kirece dönüş sıcaklığı 900 C° dir.

1000 C° civarında sıcaklıklara maruz kalan beton elemanlarının üretiminde bazalt, yüksek fırın cürufu, limonit, barit, magnetit, ateş tuğlası kırıkları gibi malzemelerin agrega olarak kullanılması uygundur.

TÜRK STANDARDLARINA GÖRE AGREGADAKİ İNCE MADDELERİN SINIR DEĞERLERİ

AGREGA GRUBU, mm	AĞREGA NUMUNESİNİN AĞIRLIKÇA % sı
0 – 1	
0 – 2	4.0
0 – 4	
1 – 2	
1 – 4	3.0
2 – 4	
2 – 8	2.0
4 – 8	
4 – 16	
4 – 32	
8 – 16	
8 – 32	0.5
16 – 32	
16 – 63	
32 – 63	

Tablo 11

AGREGALARIN SU EMME YÜZDELERİ

	Su emme Kapasitesi, (Ağırlık olarak) %
Genel olarak betonda kullanılan kum	0 – 2
Genel olarak çakıl , kırılmış kalker	1 / 2 – 1 1 / 2
Bazalt; granit	0 – 1 / 2
Kumtaşı	2 – 7
Çok hafif gözenekli malzeme	25'kadar

Tablo 12

AGREGALARIN DONA DAYANIKLILIK SINIR DEĞERLERİ

Agrega Sınıfı	En Çok % Ağırlık Kaybı	
	Sodyum Sülfat Çözeltisi	Magnezyum Sülfat Çözeltisi
İnce Agregat	15.0 (10.0) *	22.0 (15.0)
İri Agregat	18.0 (12.0)	27.0 (18.0)

Tablo 13

* Parantez içerisindeki değerler ABD'nin ASTM C33 Beton Agregaları isimli Standardının belirttiği değerlerdir.

Agregalarda taşın su emme oranı ağırlıkça % 0,5'den büyük değilse ve taşın suya dolgun haldeki küp basınç dayanımı en az 1500 kgf / cm² ise, kullanılacak kırma taş agregat, genellikle donatı yeterince dayanıklıdır.

AGREGADAKİ YIKANABİLİR MADDELER MİKTARININ SINIR DEĞERLERİ

Agrega Tane Sınıfı, mm	Ağırlıkça % Maksimum
0 / 1, 0 / 2, 0 / 4	4,0
1 / 2, 1 / 4, 2 / 4	3,0
2 / 8, 4 / 8	2,0
4 / 16, 4 / 32, 8 / 16, 8 / 32, 16 / 32, 16 / 63, 32 / 63	0,5

Tablo 14

SAĞLAM OLMAYAN AGREGA ELEMANLARI

Yumuşak Elemanların Cinsi	Agregaların içinde bulunabilecek maksimum Yumuşak Eleman Miktarı (toplam ağırlığının yüzdesi olarak)	
	Kumlarda (%)	İri Agregalarda (%)
Kil toprakları	1,0	0,25
Kömür ve Linyit	1,0	1,00
Yumuşak Taneler (Muhtelif)	---	5,0
Yeni ayrışma yapmış çakmak taşı (*)	---	2,0

Tablo 15

(*) Bu elemanlar hakkında 706 TS'de bir kayıt yoktur.

AGREGADA ORGANİK MADDELERİN DURUMU

Çözelti Rengi	Organik Madde	Agreganın Durumu
Renksiz veya çok hafif sarı	Organik madde ya hiç yok veya çok az var	Yüksek kaliteli beton için kullanılmaya elverişli
Safran sarısı	Az miktarda var	Normal işlerde kullanılır
Belirli kırmızı	Var	Ancak önemsiz işlerde kullanılır
Belirti Kahverengi	Çok var	Kullanılamaz

Tablo 16

Agregalarda klorür içeriğinin toplam agreg a kütlesinin % 0,05'ini aşmaması, sülfata dayanıklı çimento kullanıldığında, bu sınırın % 0,03'e çekilmesi öngörülmektedir. Öngerilmeli betonlar için, bu değer % 0,01 olarak verilmektedir.

Agregalar yaklaşık olarak beton hacminin %70 - % 75'ini oluştururlar.

TSE130 – Agreg a Karışımlarında Elek Analiz Deneyi İçin Metot isimli standartta beton agregaları için aşağıdaki göz açıklıklarına sahip kare delikli elek takımı

125 mm, 90 mm, 63 mm, 31,5 mm, 16 mm, 8 mm, 4 mm, 2 mm, 1 mm, 0.5 mm, 0.25 mm, olarak verilmiştir.

TSE 706'da ise elek serisi 63 mm'den itibaren verilmiştir.

$$\text{İncelik Modülü} = \frac{\text{Kümülatif kalan \% (toplam)}}{100}$$

TSE 802'ye göre en büyük tane çapı 32 mm olan beton agregası için incelik modülü 3.30 ile 5.48 arasında değişmektedir.

Normal ağırlıklı agregalarda;
Elastiklik modülü: 250.000 – 700.000 kgf / cm²
Poissan Oranı : 0.15 – 0.35 arasındadır.

TANE BÜYÜKLÜĞÜ DAĞILIMI
İYİ POMPALANABİLİR BETON İÇİN ELEK ANALİZİ

